

1. VALMIERAS ROBEŽSARGU BATALJONA FORMĒŠANA UN PROBLĒMAS NO 1991. LĪDZ 1994. GADAM

VIESTURS RASNACIS

Mg. hist., Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes doktorants

E-pasts: viesturs.rasnacis@gmail.com

ANOTĀCIJA

Līdz ar Latvijas Republikas neatkarības atgūšanu tās nosargāšanai bija nepieciešami savi bruņotie spēki, tāpēc paralēli Zemessardzei tika izveidoti Aizsardzības spēki, no kuriem skaitliski vislielākā vienība bija Robežsargu brigāde. 1. Valmieras robežsardzes bataljona izveidē un darbībā atspoguļojās arī tālaika Latvijas bruņoto spēku attīstība un grūtības kopumā, kas neaprobežojās tikai ar Robežsargu brigādes spēkiem.

Lai sīkāk izpētītu šīs problēmas 1. Valmieras robežsargu bataljona piemērā, tika aplūkotas tādas bataljona agrīnā veidošanās posma problēmas kā personālsastāvs, dienests un bruņojums, kas ļāva secināt, ka vienības attīstībai visvairāk traucējošais faktors bija tieši kadru trūkums.

Atslēgvārdi: Robežsargu brigāde, Valmiera, Latvijas mūsdienu militārā vēsture.

IEVADS

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas paralēli Zemessardzes spēkiem bija nepieciešams izveidot profesionālus bruņotos spēkus, uz kuru pamata 1994. gada 24. decembrī tika formēti Nacionālie bruņotie spēki. Profesionālas armijas izveidei sākotnēji trūka politiskā atbalsta, kā arī Latvijas teritorijā vēl atradās Krievijas Federācijas bruņotie spēki. Līdz ar to sākotnēji kā politisks un militārs solis tika izveidoti Aizsardzības spēki. To sastāvā ietilpa arī Jūras spēki, Gaisa spēki, Mobilo strēlnieku brigāde, kā arī īpašo uzdevumu daļas un apakšvienības, bet lielāko daļu veidoja tieši Robežsargu brigāde. Brigādes veidošanās atspoguļo ne tikai militārās,

bet arī politiskās un sociālās vēstures procesus neatkarību atguvušajā Latvijā. Tā formējās laikā, kad paralēli veidojās arī valsts institūcijas, līdz ar to zināmā mērā ilustrējot arī pašas sabiedrības un valsts iestāžu stāvokli un attīstību.

Latvijas historiogrāfijā trūkst pētījumu par Latvijas bruņoto spēku vēsturi, īpaši par laika posmu pēc neatkarības atjaunošanas, kuram līdz šim ir pievērsušies vien daži vēsturnieki. Daļēji tas ir saistīts ar apgrūtināto piekļuvi arhīvu dokumentiem, jo daļa dokumentu joprojām ir slepena vai ierobežotas pieejas informācija, kā arī ar finansiāliem apstākļiem. Bruņoto spēku tēmai pētījumus veltījuši Latvijas Kara muzeja vēsturnieki, piemēram, Robežsardzes spēkiem ir pievērsusies vēsturniece Sarmīte Baltiņa (Baltiņa 2015, 79–98), bruņoto spēku izveidošanai – Juris Ciganovs (Ciganovs 2019, 183–205) un Ilze Pinte (Pinte 2010, 109–116). Tēmu ir apskatījis atvaļinātais NBS pulkvedis Jānis Hartmanis (Hartmanis 2019).

Robežsargu brigāde tiek izveidota 1991. gada 13. decembrī, ar 1992. gada 1. februāri tā sāka robežapsardzību, no Krievijas Federācijas robežapsardzības spēkiem pārņemot kontroli pār Rīgas lidostu. Robežsardzes brigādes štābam kā pagaidu bāzes vieta ar 1992. gada 15. jūnija pavēli tika atvēlētas telpas Rīgā, Viļānu ielā 14/16 (Jundzis 1995, 211). Uz 1370 km garās sauszemes robežas aizsardzībai tika dislocēti septiņi Robežsardzes bataljoni: pie Igaunijas robežas 1. Valmieras bataljons (337 km), pie Krievijas robežas 2. Viļakas un 3. Ludzas bataljons (292 km), pie Baltkrievijas (171 km) un Lietuvas (570 km) robežas 4. Daugavpils, 5. Jelgavas, 6. Liepājas, 8. Sēlijas bataljons (7. Ventspils robežsargu bataljonu ar 1993. gada 1. decembri izformēja un ar 1993. gada 29. oktobra pavēli uz tā pamata, papildinot ar vienu rotu un diviem vadiem no 6. Liepājas robežsargu bataljona, izveidoja Jūras spēku Dienvidu rajona krasta apsardzes bataljonu un Ventspils atsevišķo robežkontroles punktu (Tēvijas Sargs 1994, 1 (20), 2).

Temata aktualitāti nosaka tas, ka vieni no svarīgākajiem militāru vienību attīstības rādītājiem ir to personālsastāvs, apgāde ar bruņojumu un ekipējumu, kā arī dienesta uzdevumu izpilde. Līdz ar to pētījuma mērķis ir aplūkot 1. Valmieras robežsargu bataljona personālsastāvu, bruņojumu un dienestu, lai gūtu labāku izpratni par tā formēšanu un problēmām tā pastāvēšanas pirmajos gados. Tāpēc pētījuma hronoloģiskās robežas ir noteiktas no 1991. gada 13. decembra, kad bataljons tiek izveidots, līdz 1994. gada beigām, kad juridiski 20. decembrī Robežsargu brigāde tiek pārdēvēta par Robežapsardzības spēkiem un ar 24. decembri, apvienojot Aizsardzības spēkus un Zemessardzi, tiek izveidoti Nacionālie bruņotie spēki, kuru daļa bija arī 1. Valmieras robežsargu bataljons. Jāmin arī fakts, ka ar 1995. gadu bataljona personālsastāva komplektējums sāk uzlaboties, robežkontroles punktu un infrastruktūras izveide tiek pabeigta, līdz ar to vienības veidošanās procesu lielākoties var uzskatīt par noslēgtu.

Uz Robežsargu brigādes fona vienību izceļ arī tas, ka 1. Valmieras robežsargu bataljons tika veidots, lai aizsargātu Latvijas un Igaunijas robežu, salīdzinoši relatīvi drošāku robežas daļu, kurai būtu jābūt par paraugu Latvijas robežu demarkācijai un robežkontrolei ar draudzīgajām Lietuvas un Igaunijas kaimiņvalstīm. Praksē bataljons savā veidošanās gaitā sastapās ar tādām pašām attīstību kavējošām problēmām kā pārējie brigādes bataljoni. 1. Valmieras robežsargu bataljona veidošanos ietekmēja arī tāds faktors – lai arī Ivara Godmaņa vadītā valdība ieguldīja salīdzinoši lielākus līdzekļus tieši Latvijas–Igaunijas un Latvijas–Lietuvas robežkontrolei izbūvē, vairums obligātajā dienestā iesaukto robežsargu tika dislocēti tieši uz Latvijas robežas ar Krieviju un Baltkrieviju. Līdz ar to, kaut gan bataljonam sākotnēji bija pat salīdzinoši nedaudz labāki dienesta apstākļi nekā robežsargiem uz Latvijas austrumu robežas, tieši personālsastāva trūkums ievērojami traucēja tā uzdevumu izpildi.

PERSONĀLSASTĀVS

1. Valmieras robežsargu bataljons tiek dibināts kā daļa no Robežsargu brigādes 1991. gada 13. decembrī, tajā pašā dienā par bataljona komandieri ieceļ pulkvežleitnantu Jāni Virsi. Vienības štābs sākotnēji atradās Valsts Dienesta pārvaldē Rīgas ielā 50, vēlāk tiek pārcelts uz Ūdens ielu 2c, kur no Valmieras Drāmas teātra izīrēja divus stāvus.

1. attēls. 1. Valmieras robežsargu bataljona komandieris pulkvežleitnants Jānis Virsis. Fotografējusi Dace Makare. 1994. gada 20. janvāris. Avots: Latvijas Kara muzejs, krājuma Nr. LKM 6-12092-128-FT

Figure 1. Lieutenant-Colonel Jānis Virsis, Commander of the 1st Valmiera Border Guard Battalion. Photography by Dace Macare. 20 January 1994. Source: Latvian War Museum, Item No.: LKM 6-12092-128-FT

Ar 1992. gada 2. janvāri apstiprina štatu sarakstu:

1. Bataljona vadība: 13 cilvēku sastāvā
2. Tehniskā daļa: 2 cilvēku sastāvā
3. Saimnieciskā daļa: 17 cilvēku sastāvā
4. Ambulance: 4 cilvēku sastāvā
5. Veikals: 2 cilvēku sastāvā

6. Darbnīcas, noliktavas: 3 cilvēku sastāvā
 7. Komandanta vads: 32 cilvēku sastāvā
 8. Apvienotā robežsargu rota: 49 cilvēku sastāvā
- Kopā 122 cilvēku sastāvs (LNA-VZVA, 1233 – Vēsturiskā izziņa, 1. lp.).

2. attēls. Robežkontroles punkta “Meitene” celtniecība. Fotografējis Valdis Alberts. 1992. gada 13. oktobris. Avots: Latvijas Kara muzejs, krājuma Nr. LKM 6-61731-2812-FT

Figure 2. Construction of the “Meitene” border inspection post. Photography by Valdis Alberts. 13 October 1992. Source: Latvian War Museum, Item No.: LKM 6-61731-2812-FT

Bataljons savu darbību uz Latvijas–Igaunijas robežas sāka 1992. gada 29. februārī, Valmieras rajonā uzstādot pirmos robežkontroles punktus: Ramatā, Ipiķos, Unguriņos un uz dzelzceļa līnijas Rīga–Valga (LNA-VZVA, 1233–1–1, 1. lp.), kā arī paralēli piedaloties sarunās ar Igaunijas Republikas pārstāvjiem un veicot demarkācijas procesu (LNA-VZVA, 1233–1–1, 5.–6. lp.).

Par vēlākām izmaiņām 1992. gadā bataljona sastāvā LNA Valmieras zonālā arhīva materiālos nav saglabājušies pilni dati, bet, ņemot vērā to, ka pilnu pamatsastāvu neizdodas nokomplektēt vēl vairākus gadus, vienībai vairākus mēnešus valsts robežu, jo sevišķi “zaļo robežu”¹, palīdz sargāt vietējie Zemessardzes spēki (I. Ziediņš, 2021, audio intervija).

Pēc bataljona nepilnā sastāva (līdz pat 1994. gada novembra vidum) varam secināt, ka šī ir bijusi ilglaicīga problēma. Ar šīm faktiskā sastāva atskaitēm stipri kontrastē, piemēram, bataljona komandiera pulkvežleitnanta

1. tabula. 1. Valmieras robežsargu bataljona personālsastāvs līdz 15.11.1994.

Table 1. Personnel of the 1st Valmiera Border Guard Battalion on 15.11.1994.

	Pēc štata	Faktiski uz 15.11.1994.
Virsnieki	64	58 (90,6%)
Virsdienesta instruktori un karavīri	121	118 (97,5%)
Obligātā dienesta instruktori un karavīri	309	199 (64,4%)
Kalpotāji jeb tehniskie darbinieki	34	27 (79,4%)
Kopā	528	392 (74,2%)

J. Virša 1993. gada 13. decembra pavēle Nr. 114 “Par 1. Valmieras robežsargu bataljona otro gadadienu un karavīru apbalvošanu”. Tajā komandieris uzsver bataljona veikumu divu gadu laikā, kā arī to, ka apakšvienību sastāvs ir virs 90% un ka šajā laikā ir aizturēti aptuveni 2000 robežas pārkāpēju un 500 speclīdzekļu (LNA-VZVA, 1233–1–12, 104. lp.).

Savukārt jau nedaudz vēlāk – 1994. gada 19. decembra ziņojumā – lasāms, ka pēc Aizsardzības ministrijas valsts sekretāra (22.11.1994.–27.12.1995.) Jāņa Davidoviča pārbaudes vizītes bataljonā valsts sekretārs ir konstatējis, ka paralēli citām obligātā dienesta problēmām karavīri, kas dienē obligātajā dienestā, vāji orientējas Latvijas vēsturē, jautājumā par vadošajiem valstsvīriem un vispār politiskajās aktualitātēs Latvijā. Atbildot uz ziņojumu, komandieris uzsvēra, ka 1994. gada 19. decembrī ir nokomplektēti tikai 63% no obligātā dienesta karavīru nepieciešamā sastāva un ka ar valstiskajai audzināšanai paredzēto vienu mācību stundu nedēļā nepietiek. Lielās noslodzes dēļ neesot iespējams noorganizēt papildu stundas, trūkstot arī literatūras (LNA-VZVA, 1233–1–20, 22. lp.).²

Kā papildu problēma jo sevišķi jāatzīmē arī komandieru atskaitēs redzamais fakts, ka Robežsargu brigādē kopumā bija pārāk mazs skaits profesionālo robežsargu, kuri būtu specializējušies robežapsardzībā vēl Padomju armijā. Tas savukārt tajos retajos gadījumos, kad tā bija, ļoti palīdzēja karavīru apmācībā (Pinte 2010, 112–113). Pirmajos brigādes pastāvēšanas gados Vārves, Rēzeknes un Siguldas mācību centros nevarēja sagatavot pietiekoši daudz jauno, profesionāli apmācīto robežsargu, kas spētu nodrošināt visus bataljonus ar nepieciešamajiem virsniekiem un instruktoriem (LNA-VZVA, 1233–1–2, 71). Interesanti, ka, piemēram, 3. Ludzas (LNA-RZVA, 1329–1–23, 36. lp.), 4. Daugavpils (LNA-DZVA, 1229–1–23, 86.–87. lp.), 6. Liepājas (LNA-LZVA, 1148–1–6, 5.–7. lp.) vai 8. Sēlijas (LNA-DZVA, 1104–1–2, 58.–59. lp.) robežsargu bataljona atskaitēs nav lasāms tik akūts kadru trūkums, tiesa, tomēr pēc pašreizējās informācijas būtu pārāgri spriest, cik akūta šī problēma ir vai nav bijusi arī šajās vienībās. Visticamāk, ņemot vērā to, ka apskatītās atskaites bija paredzētas iekšējai lietošanai,

nevis adresētas augstāk stāvošām amatpersonām, personālsastāva trūkumu nebija nepieciešams vēlreiz pieminēt bataljonos, kur šis apstāklis noteikti jau bija zināms.

Savukārt, vērtējot robežsargu dienestu, piemēram, apskatot ikmēneša apbalvojumus (2. un 3. tabulā – A.) un militārās disciplīnas pārkāpumus (2. un 3. tabulā – M. D. I.), jāsecina, ka pieejamie dati nav pilnīgi (2. un 3. tabulā – nav informācijas jeb N. I.). Ir tikai skaidri zināms, ka 1992. gada martā bija 15 pārkāpumu, bet nav informācijas par apbalvojumiem (LNA-VZVA, 1233–1–11, 14. lp.), turpretim tā paša gada jūnijā bija 10 pārkāpumi un 3 apbalvojumi (LNA-VZVA, 1233–1–11, 78. lp.). Toties no 1993. gada marta (izņemot maiju un jūniju) dinamiku var izpētīt jau salīdzinoši konkrēti 2. tabulā (LNA-VZVA, 1233–1).

2. tabula. Apbalvojumi un militārās disciplīnas pārkāpumi dienesta laikā 1993. gadā

Table 2. Awards and violations of military discipline in the year 1993

1993. gads	M.	A.	Jūl.	A.	S.	O.	N.	D.
M. D. I.	16	31	35	69	80	115	64	73
A.	N. I.	N. I.	N. I.	45	81	63	108	72

Savukārt no 1994. gada ir pieejama informācija par visu gadu (LNA-VZVA, 1233–1).

3. tabula. Apbalvojumi un militārās disciplīnas pārkāpumi dienesta laikā 1994. gadā

Table 3. Awards and violations of military discipline in the year 1994

1994. gads	J.	F.	M.	A.	M.	J.	Jūl.	A.	S.	O.	N.	D.
M. D. I.	123	52	64	67	77	101	63	66	83	101	41	47
A.	87	57	75	57	72	70	46	65	72	46	35	38

Pēc pieejamajiem datiem kopumā var secināt, ka, lai arī ir redzami zināmi kāpumi un kritumi, tos būtu grūti piedēvēt kādam konkrētam gada-laikam vai mēnesim. Sākot ar 1993. gadu, varam redzēt, ka bataljona vadība atskaitēs regulāri salīdzina konkrētā mēneša pārkāpumu un apbalvojumu skaitu ar pagājušo mēnesi, tādējādi arī sekojot līdzī šim rādītājam vairāku mēnešu griezumā.

90. gadu sākumā krāsainie metāli bija viens no visvairāk zagtajiem un no Latvijas teritorijas izvestajiem materiāliem. Savās atmiņās arī I. Ziediņš (tobrīd leitnants, bijušais 1. Valmieras robežsargu bataljona Alūksnes rotas komandieris) apstiprina, ka kontrabandas preču izvešana tolaik bija īpaši aktuāla robežsargu problēma, jo sevišķi gadījumos, ja kontrabandistiem palīdzēja vietējie iedzīvotāji. Tā brīža Alūksnes rotas komandieris arī piebilda, ka 1992./1993. gadā obligātajā dienestā iesauktie karavīri lielākoties ir bijuši ļoti spējīgi un nereti turpinājuši savu karjeru jau kā profesionālā

dienesta karavīri NBS sastāvā. Savukārt daļa vēlākajos gados iesaukto esot bijuši ar vērā ņemamu kritumu gan savā kvalifikācijā, gan ieinteresētībā kopumā (I. Ziediņš, 2021, audio intervija). To daļēji apstiprina arī tālaika prese (Metuzāls, 1992, 7), bet precīzākai analīzei būtu nepieciešama visu brigādes bataljonu salīdzinoša izpēte kopumā.

BRUŅOJUMS UN DIENESTS

1993. gada 10. augustā sagatavotajā 1. Valmieras robežsargu bataljona paskaidrojuma rakstā kopējās brigādes robežapsardzības plānā ir minēts, ka uz visiem bataljonā dienējošajiem 392 karavīriem ir pieejami šādi ieroči (LNA-VZVA, 1233–1–11, 118. lp.) (4. tab.):

4. tabula. 1. Valmieras robežsargu bataljona bruņojums līdz 10.08.1993.

Table 4. Armaments of the 1st Valmiera Border Guard Battalion on 10.08.1993

Ieroči				Municija	
Pistoles (PM)	Triecienšautenes (AKMS – R)	Ložmetēji (RPD)	Granātas	9 mm kalibra patronas	7,62 mm kalibra patronas
134	378	2	36	3903	117 630

3. attēls. RPD ložmetējs. Avots: Latvijas Kara muzejs; krājuma Nr. LKM-6-35113/903-IE
Figure 3. RPD machine gun. Source: Latvian War Museum; Item No: LKM-6-35113/903-IE

4. attēls. RPG–2 granātmetējs. Avots: Latvijas Kara muzejs; krājuma Nr. LKM-6-35128/918-IE
Figure 4. RPG–2 grenade launcher. Source: Latvian War Museum, Item No.: LKM-6-35128/918-IE

Spiežot pēc pieejamās informācijas, līdz 1995. gadam bataljona bruņojums sevišķi nemainās, tikai 1994. gada 15. novembra atskaitē redzams, ka klāt ir nākuši divi granātmētēji (RPG2) un ka viena PM pistole ir izņemta no aprites, samazinot to skaitu līdz 133 (LNA-VZVA, 1233–1–20, 11.–12. lp.).

Savukārt vienībai pieejamās transporta vienības varam apskatīt šajā 1993. gada 10. augusta atskaitē (LNA-VZVA, 1233–1–11, 118. lp.) (5. tab.).

5. tabula. 1. Valmieras robežsargu bataljona transportlīdzekļi līdz 10.08.1993.

Table 5. Transport vehicles of the 1st Valmiera Border Guard Battalion on 10.08.1993

	Transportlīdzekļi							Specializētie transportlīdzekļi			
	UAZ	VILIS	LATVIJA	GAZ 66	ZIL 130	ZIL 131	KAMAZ	Pārtikas	Štāba	MAZ	IFA
Pēc štata	6	3	3	2	4	5	4	1	1	1	4
Nav kaujas gatavībā	2	1	2	2	1		2		1		1
Trūkst rezerves detaļas	2	1	2	2	1		2		1		1

Kopumā vienībā bija 34 transportlīdzekļi, no kuriem 27 bija paredzēti transportam, bet 7 bija specializētie. Interesanti, ka, lai arī faktiskais skaits ir 34, 1994. gada 16. decembra atskaitē Robežsargu brigādes komandierim pulkvežleitnantam Ivaram Redisonam ir atzīmēts, ka vienības rīcībā ir tikai 31 transportlīdzeklis (LNA-VZVA, 1233–1–20, 12. lp.). Visticamāk, tas ir saistīts ar transportlīdzekļu stāvokli jau no to saņemšanas brīža, jo bataljona komandiera, pulkvežleitnanta Jāņa Virša 1995. gada 6. jūnija ziņojumā brigādes komandierim pulkvežleitnantam Leonīdam Lasmanim redzams, ka 27 no 34 transporta vienībām tiek raksturotas kā novecojošas. Šajā pašā ziņojumā tiek uzsvērts, ka līdz tā paša gada augustam daļu no šiem transportlīdzekļiem vairs nav paredzēts ekspluatēt, jo bataljona rīcībā vienkārši vairs nav līdzekļu to labošanai (LNA-VZVA, 1233–1–20, 39. lp.).

Šajā pašā ziņojumā J. Virsis norāda, ka arī sakaru līdzekļu nodrošinājums visā bataljonā ir sliktas kvalitātes, robežsargi pārsvarā izmantojot PSRS laika raidstacijas, kuras nu jau ir novecojušas, kā arī to remontēšana kļūstot arvien laikietilpīgāka, jo arvien grūtāk ir dabūt rezerves detaļas novecojušai tehnikai.

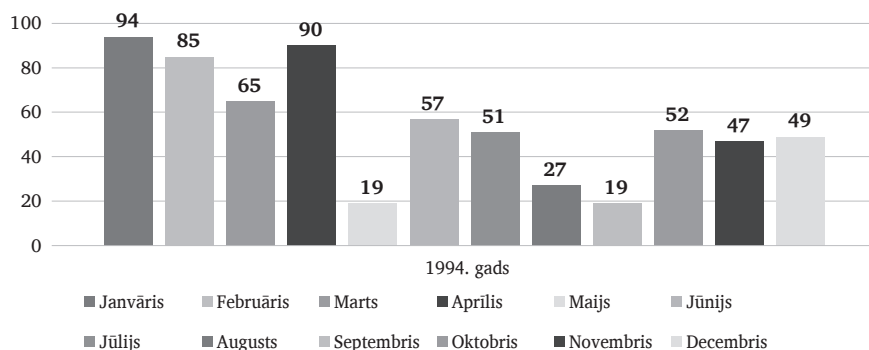
Salīdzinot ar Latvijas Kara muzeja krājumā pieejamajiem dokumentiem, redzams, ka Robežsargu brigādes sakaru līdzekļu pamatu veidoja sakaru iekārtas, kas tika pārņemtas no Brīvprātīgās armijas, aviācijas un flotes veicināšanas biedrības jeb DOSAAF (krievu *Dobrovoļņoje obščestvo soģeistvija armii, aviacii i flotu*), kura darbojās PSRS laikā. Lielāko šo iekārtu skaitu veidoja 380 izsniegtās pārnēsājamās radiostacijas “Viola”

(“Виола”) (LKM 6-67751-6987-DK). Arī 1. Valmieras robežsargu bataljonā no sakaru līdzekļiem visvairāk tika izsniegtas 15 “Viola” radiostacijas (kā arī 7 “R-163-yy”, 3 “TELINDEL – 25”, 2 “R-51M”, 5 “R-111”, 6 “R-130”, 4 “R-130”, 4 “R-123”, 8 “LINI”, 3 “R-105”).

Trūka arī specializētā robežsargu ekipējuma, kas tiem palīdzētu rai-tāk kontrolēt robežas šķērsošanu un aizturēt robežpārkāpējus (LNA-VZVA, 1233–1–2, 71. lp.). Nav precīzu ikmēneša atskaišu par 1992. un 1993. gadu, līdz ar to 6. tabulā redzamo statistiku var vērtēt tikai viena gada ietvaros (LNA-VZVA, 1233–1).

6. tabula. 1. Valmieras robežsargu bataljona aizturētie robežpārkāpēji 1994. gadā

Table 6. Border trespassers arrested by the 1st Valmiera Border Guard Battalion on 1994

Redzams, ka 1994. gada pirmajā pusgadā ir aizturēts vairāk robežpārkāpēju nekā tā paša gada otrajā pusē, tomēr pilnīgākas kopainas apzināšanai būtu nepieciešami dati vairāku gadu griezumā, kā arī salīdzinājums ar pārējiem bataljoniem. Bataljona darbības precīzāks rādītājs būtu pārbaudīto personu un transportlīdzekļu statistika līdzīgā salīdzinājumā, bet par tiem dati arī nav pilnīgi, tāpēc šādu analīzi nav iespējams veikt.

SECINĀJUMI

Līdz pat 1995. gadam bataljonā obligātā dienesta karavīru trūkums tā pirmajos formēšanas gados neļāva sasniegt pilnu pamatsastāvu. Savukārt šis apstāklis negatīvi ietekmēja robežsargu dienesta uzdevumu sadali nepilnajam karavīru sastāvam, liekot dienēt pārslogdes apstākļos. Par spīti tam, bataljons kopumā veiksmīgi izpildīja savus dienesta uzdevumus, kā arī aktīvi piedalījās robežapsardzības infrastruktūras izveidē un Latvijas–Igaunijas robežas demarkācijas procesā kopumā.

Bruņojuma un ekipējuma nodrošinājums bataljonam bija daudz pilnīgāks, jo sevišķi transporta jautājumā, vispārējā budžeta deficīta apstākļos šī tehnika ātri nolietojās un kļuva nelietojama. Kopumā 1. Valmieras robežsargu bataljona materiālais stāvoklis uzlabojās minimāli. Līdz pat 1995. gadam bataljona tehnisko līdzekļu inventārs pārsvarā nolietojās, tā labošanas iespējas bija minimālas un tas netika papildināts un modernizēts. Šī situācija bija raksturīga Latvijas bruņotajiem spēkiem kopumā. Tie bija spiesti izdzīvot budžeta deficīta apstākļos Latvijas Republikas tobrīd pietiekoši ierobežoto resursu dēļ. 1. Valmieras robežsargu bataljona problēmas tā pirmajos pastāvēšanas gados parāda, ka arī finansiāli salīdzinoši labāk nodrošinātai vienībai ir ievērojami apgrūtināta tās uzdevumu izpilde, ja tā darbojas ar nepilnu pamatsastāvu.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

ARHĪVA MATERIĀLI

4. Daugavpils robežsargu bataljona komandiera pavēļu žurnāls (dienesta jautājumos) Nr. 1–D – Nr. 106. – D. Latvijas Nacionālā arhīva Daugavpils zonālais valsts arhīvs (turpmāk LNA-DZVA), 1229–1–23, 86.–87. lp.
8. Sēlijas robežsargu bataljona komandiera pavēles pamatdarbības jautājumos. Latvijas Nacionālā arhīva Jēkabpils zonālais valsts arhīvs (turpmāk LNA-JZVA), 1104 –1–2, 58.–59. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 1–61. 1. sējums. Latvijas Nacionālā arhīva Valmieras zonālais valsts arhīvs (turpmāk LNA-VZVA), 1233–1–1, 5.–6. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 1–61. 1. sējums. LNA-VZVA, 1233–1–11, 13.–14., 78., 89., 118. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 1–84. 1. sējums. LNA-VZVA, 1233–1–21, 7., 26., 49., 74.–75., 90.–91., 115.–116. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 1–91. 1. sējums. LNA-VZVA, 1233–1–32, 34. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 1–91. 1. sējums. LNA-VZVA, 1233–1–34, 6. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 55A–128. 2. sējums. LNA-VZVA, 1233–1–12, 30., 63., 84., 98., 104. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 62–116. 2. sējums. LNA-VZVA, 1233–1–2, 71. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 85–175. 2. sējums. LNA-VZVA, 1233–1–21, 2., 23., 55., 86., 111. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 85–175. 2. sējums. LNA-VZVA, 1233–1–22, 1., 21., 36., 53., 85., 110. lp.
- Bataljona komandiera pavēles Nr. 123–181. Latvijas Nacionālā arhīva Rēzeknes zonālais valsts arhīvs (turpmāk LNA-RZVA), 1329–1–23, 36. lp.
- Bataljona komandiera pavēles vispārējos jautājumos Nr. 266–312. Latvijas Nacionālā arhīva Liepājas zonālais valsts arhīvs (turpmāk LNA-LZVA), 1148–1–6, 5.–7. lp.
- Ziņojumi, sarakste par robežapsardzību. LNA-VZVA, 1233–1–20, 11.–12., 22., 39. lp.

MUZEJU KRĀJUMS

Aprēķins. Par Robežsargu brigādes sakaru līdzekļiem. Latvijas Kara muzejs, inventāra Nr.: LKM 6-67751-6987-DK.

Audio versija autora intervijai ar NBS komandiera vietnieku, Apvienotā štāba priekšnieku, brigādes ģenerāli Imantu Ziediņu, bijušo 1. Valmieras robežsargu bataljona Alūksnes rotas komandieri, 2021. gada 2. novembrī. Latvijas Kara muzeja krājums.

PRESE

Ar aizsardzības ministra pavēli. *Tēvijas Sargs*, 1 (20), 1994, janvāris.

Metuzāls, S., 1992. Alūksnes rajona robežpunktos ieviesta kārtība. *Diena*, 07.11.1992, 211. Pieejams: <http://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:44513|article:DIVL492|query:robe%C5%BEsargu%20Valmieras%20robe%C5%BEsargiem%20>

LITERATŪRA

Baltiņa, S., 2015. Robežsardzes struktūru izveide un nodrošinājums. 1991–1994. *Nacionālo bruņoto spēku 20 gadu vēstures konferences (2014. gada 27. novembris). Referātu krājums*. Rīga: Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas Drošības un stratēģiskās pētniecības centrs, 86.

Ciganovs, J., 2019. *Latvijas armija*. Rīga: Latvijas Kara muzejs, 183–205.

Hartmanis, J. (sast.), 2019. *Latvijas Republikas Nacionālie bruņotie spēki, 1991–1994–2019*. Rīga: NBS.

Jundzis, T., 1995. *Latvijas drošība un aizsardzība*. Rīga: Junda, 211.

Pinte, I., 2010. Latvijas Republikas bruņoto spēku ģenēze (1991–1994): pamatnostādnes un galvenie attīstības virzieni. Ciganovs, J. (sast.). *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata XI*. Rīga: Latvijas Kara muzejs, 112–113.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

¹ Sakarā ar ANO noteikto definīciju “zaļā robeža” ir “jebkura sauszemes teritorija starp diviem robežkontrolepunktiem”. Latvijas gadījumā praksē, jo sevišķi 90. gadu sākumā, šī robeža nebija ar uzartu kontroljoslu vai kādu speciālu aprikojumu, pa to kontrolēja patrulējošie robežsargi.

² Papildus par bataljona personālsastāva problēmām var izlasīt autora rakstā: Rasnācis, V., 2020. Latvijas Republikas Robežsardzes personālsastāvs un tā problēmas: 1. Valmieras robežsargu bataljona piemērs (1991.–1997. g.). *Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi*, 5/2019. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 83–93.

FORMATION AND PROBLEMS OF THE 1ST VALMIERA BORDER GUARD BATTALION FROM 1991 TO 1994

VIESTURS RASNACIS

MA in History, doctoral student of the Faculty of History and Philosophy, University of Latvia

E-pasts: *viesturs.rasnacis@gmail.com*

ABSTRACT

When the Republic of Latvia regained its independence, it required armed forces of its own to safeguard it. Therefore, in parallel with the National Guard forces, the defence forces were formed, of which the largest unit was the Border Guard Brigade. The formation and development of the 1st Valmiera Border Guard Battalion also reflected the overall development and difficulties of the Latvian Armed Forces of that time, these problems were not limited to the forces of the Border Guard Brigade alone.

To analyse these problems, the current paper views the example of the 1st Valmiera Border Guard Battalion. The issues such as personnel, service and armament were addressed in the early formation phase of the battalion, which led to the conclusion that the primary hampering factor for the development of the battalion was the lack of personnel.

Keywords: The Border Guard Brigade of Latvia, Valmiera, contemporary military history of Latvia.

SUMMARY

It can be concluded that until 1995, the absence of conscripts in the battalion during its first years of formation did not allow it to reach its full composition. This situation had a negative impact on the division of the tasks, since the serving border guards had to do all of the tasks while being understaffed. Despite this, the battalion successfully performed its duties, as well as actively participated in the development of infrastructure of the border and the demarcation process of the border between Latvia and Estonia.

The provision of arms and equipment to the battalion was much more complete, however, especially in the case of transport, in the context of the general deficit, these vehicles quickly deteriorated and became unusable. The material situation of 1st Valmiera's Border Guard Battalion improved

marginally, and until 1995 it appears that the battalion's technical resources were mostly depreciated with minimal repair capabilities rather than being replenished and upgraded. This situation was typical of the Latvian Armed Forces in general, who were forced to survive in deficit conditions due to the limited resources of the Republic of Latvia at the time. The problems of the 1st Valmiera Border Guard battalion during the first years of its existence show that a financially relatively better-equipped unit can also be significantly burdened in carrying out its tasks, if serving under shortage of personnel.